

УДК 621.31:332  
JEL Classification Q48

**Самоїленко Інна**

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту і адміністрування  
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова  
Харків, Україна  
E-mail: samoylbox@gmail.com

## СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СФЕРИ КРАЇНИ

### **Анотація**

**Вступ.** Під час реформування електроенергетичного ринку питання щодо захищеності споживачів набуває особливої актуальності та потребує відповідного інструментарію, який би відповідав критеріям *aquis* *socialpaulaire* щодо надання інформації, контрактних зобов'язань та якості послуг на електроенергетичному ринку України.

**Мета статті** – розвинути підходи щодо визначення категорії вразливий споживач як чинника ефективного реформування енергетичної сфери країни за стандартами та нормами європейського законодавства.

**Методи.** Під час реалізації завдань дослідження використовувались такі методи: економіко-статистичний (для аналізу сучасного стану доходів та витрат домогосподарств України); порівняння, порівняльного аналізу, статистичний (для проведення комплексної діагностики сучасного стану добробуту населення України та добробуту європейських країн; вартості та обсягу електроенергії, що впливає на соціально-економічний розвиток країни).

**Результати.** В роботі проведено аналіз показників домогосподарств за рівнем матеріального добробуту, як фактору, що відображає стан соціально-економічного розвитку країни та забезпеченість населення необхідними для життя матеріальними та нематеріальними благами. Здійснено аналіз світового досвіду щодо існуючих механізмів захисту прав споживачів на лібералізованому ринку електроенергії.

**Перспективи.** Обґрунтовано, що тарифи мінімального споживання роблять структуру цін непрозорою і перебувають у безпосередньому взаємозв'язку із ефектом перехресного субсидування, що може призвести до неправильних цінових сигналів для споживачів та інвесторів від енергопостачальників. Із огляду на це важливим моментом у правилах соціального захисту є відсутність адміністративного втручання в природні механізми роботи енергетичного ринку. Наголошено, – саме обізнаність споживача зі своїми правами, обов'язками та даними ринку закладає підґрунтя для успішного реформування та функціонування електроенергетичного ринку та є основою забезпечення енергоефективності та ощадливого використання енергетичних ресурсів.

**Ключові слова:** добробут населення, тарифи, вразливий споживач, ринок електроенергії, соціальний захист споживача.

### **Вступ.**

За матеріалами опитувань соціологічної групи «Рейтинг» (проведеного вкінці 2016 року) [1], українці вважають, що негайного вирішення, в умовах сьогодення, потребують проблеми соціального сектору, зокрема 37,8 % опитаних вбачають потребу в подоланні низького рівня зарплат чи пенсій, 33,9 % – вимагають справедливих тарифів на комунальні послуги, 26,9 % – подолання відсутності роботи та безробіття, 19,7 % – висока вартість і низька якість медичних послуг, 37,9 % опитаних хвилює зростання цін на основні товари та інфляція.

Таким чином, в умовах перманентного зростання тарифів та на тлі обмеженої платоспроможності населення, питання щодо вирішення соціальних аспектів розвитку національної енергетичної сфери країни (зокрема визначення категорії вразливий споживач), набуває виняткової гостроти, актуальності та своєчасності.

### **Аналіз останніх досліджень і публікацій.**

Імплементация європейського законодавства; реорганізація електроенергетичного ринку країни шляхом поступової лібералізації; поетапна ліквідація перехресного субсидіювання і вирівнювання цін на природний газ та електричну енергію; упровадження стимульованого тарифоутворення (RAB-регулювання); вирішення проблеми захисту прав споживачів, – це то коло питань які потрібно вирішити під час реформування енергетичної сфери країни і які розглядаються у працях українських науковців [2-4] та виступають платформою досліджень закордонних праць [5-7].

В умовах реформування енергетичної сфери країни особлива увага приділяється врахуванню інтересів споживачів усіх секторів національної економіки країни. «Ефект будь-яких реформ в енергетиці має досягатися в інтересах споживачів та економіки країни, а не в інтересах окремих енергокомпаній» наголошено у дослідженні [2, с. 46]. Захист соціально і фізично вразливих категорій споживачів під час реформування енергетичної сфери країни; підходи до вирішення питань захисту споживачів забезпечення недискримінаційності і «прозорості» для усіх учасників електроенергетичного ринку набувають ключового акценту та потребують особливої уваги. Із метою вирішення вказаних проблем упроваджуються нові форми і механізми регулювання, що спрямовані як на контроль природних монополій, так і на захист прав споживачів. У зв'язку з цим, дослідження проблематики соціальних аспектів під час реформування енергетичної сфери країни (зокрема, визначення категорії вразливий споживач) в умовах трансформаційних зрушень та інтеграційних процесів у світове співтовариство і становить інтерес відповідного дослідження.

### **Мета.**

Мета статті – розвинути підходи щодо визначення категорії вразливий споживач як чинника ефективного реформування енергетичної сфери країни за стандартами та нормами європейського законодавства.

### **Методологія дослідження.**

Під час реалізації завдань дослідження використовувались такі методи: економіко-статистичний (для аналізу сучасного стану доходів та витрат домогосподарств України); порівняння, порівняльного аналізу, статистичний (для проведення комплексної діагностики сучасного стану добробуту населення України та добробуту європейських країн; вартості та обсягу електроенергії, що впливає на соціально-економічний розвиток країни).

### **Результати.**

У дослідженні [2] визначено, що характер співвідношення ціни на електроенергію і середньої величини заробітної плати, відображає стан соціально-економічного розвитку країни та вплив вартості електроенергії на рівень добробуту населення.

Якщо проаналізувати показники домогосподарств за рівнем матеріального добробуту, то ми маємо дуже сумну картину (табл.1). Так, у 2015 році частка домогосподарств, яких за самооцінкою рівня доходів можна вважати злидними (тобто їм не вдалося забезпечити навіть достатнє харчування) зросла до 4,9 %, а бідних, які постійно відмовляли в найнеобхіднішому, крім харчування – до 43,2 %. За даними аналітичної компанії «Gallup», частка українців, що задоволені своїм рівнем життя, в останні роки скоротилася з 27 % до 17 % .

У 2017 р. міське домогосподарство отримувало у середньому за місяць 7 664 грн, сільське – 7 136 грн. Загальні доходи на одного члена домогосподарства становили 3 550 грн на місяць, у міських домогосподарствах – 3 685 грн, у сільських – 3 289 грн. При цьому середньомісячні сукупні витрати на одного члена домогосподарства становили 3 281 грн на місяць, міське домогосподарство витрачало у середньому за місяць 7 171 грн, сільське – 6 410 грн. Серед усіх витрат домогосподарств 94% становили споживчі витрати (у I півріччі 2016 р. – 93%). У структурі

сукупних витрат оплата житла, комунальних продуктів та послуг (з урахуванням суми безготівкових пільг та субсидій) у 2017 р. становила 1 280 грн на місяць або 19 %. Для порівняння цей відсоток, наприклад, у січні–червні 2016 р. становив – 15 % або 848 грн. Міське домогосподарство на такі цілі витрачало 1 415 грн (20 %), сільське – 1 000 грн (16 %). Розміри витрат міських домогосподарств на зазначені цілі зросли порівняно з I півріччям 2016 р. в 1,6 раза, сільських – в 1,4 раза. Зростання частки, яку домогосподарства витрачали на оплату житла, комунальних продуктів та послуг, пов'язано із підвищенням у I півріччі 2017 р. порівняно з I півріччям 2016 р., цін на природний газ (на 16,7 %), на послуги каналізації (на 25,5 %), водопостачання (на 30,1 %), електроенергії (на 62,7 %), гарячої води та опалення (на 88,8 %) [9].

Таблиця 1

**Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів  
у 2005-2015 роках (у %)**

Оцінка власних доходів	2005	2008	2009	2010	2013	2015
Коштів достатньо і робили заощадження	6,6	12,7	11,1	11,6	10,4	6,2
Коштів достатньо, але заощаджень не робили	49,4	51,8	45,3	47,8	50,5	45,7
Відмовлялись від найнеобхіднішого, крім харчування	39	32,9	40,2	37,5	35,8	43,2
Не вдалося забезпечити навіть достатнє харчування	5	2,6	3,4	3,1	3,3	4,9

Джерело: за даними Державної служби статистики України, опублікованої у 2016 році

У міжнародній практиці доступність електроенергії для населення відображається показником обсягу електроенергії, який можуть придбати домогосподарства на свої середні доходи. Найбільший обсяг електроенергії, за оцінками PIA Рейтинг 2015 р., за середній місячний дохід можна придбати в Норвегії – 23,8 тис. кВт·год. Друге і третє місце посідають Люксембург і Фінляндія. У цих країнах жителі на середній дохід можуть придбати 18 і 16 тис. кВт·год на місяць відповідно. Співвідношення витрат на комунальні послуги до рівня середньої зарплати в Україні становить 57,3%, у той час, як у США – 7%; у Німеччині – 7,7%; у РФ – 17,7%; у Польщі – 22,9%; у Греції – 28,9%.

Глобальний процес лібералізації, розпочатий понад два десятиліття тому, спричинив до значних змін в електроенергетиці, зокрема до підвищення цін на електроенергію (табл. 2). Із огляду на це постала проблема захисту соціально вразливих споживачів як одного з пріоритетних напрямів діяльності органів регулювання.

Таблиця 2

**Динаміка цін на електроенергію країн ЄС та США для домогосподарств  
з урахуванням податків, євро/кВт·год**

Країни	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2000-2012
Данія	0,196	0,209	0,219	0,225	0,226	0,230	0,241	0,251	0,271	0,263	0,269	0,294	0,298	52%
Німеччина	0,153	0,160	0,166	0,170	0,171	0,179	0,185	0,195	0,217	0,229	0,241	0,253	0,264	72%
Франція	0,117	0,115	0,117	0,116	0,119	0,119	0,119	0,121	0,121	0,121	0,132	0,140	0,142	22%
Польща	0,081	0,089	0,100	0,098	0,093	0,106	0,116	0,123	0,128	0,121	0,136	0,141	0,147	82%
Фінляндія	0,087	0,088	0,094	0,103	0,107	0,105	0,109	0,115	0,125	0,129	0,135	0,156	0,155	78%
Швеція	0,103	0,106	0,112	0,136	0,140	0,137	0,150	0,171	0,172	0,162	0,190	0,207	0,206	99%
Великобританія	0,109	0,107	0,105	0,097	0,088	0,090	0,109	0,130	0,153	0,144	0,142	0,151	0,173	59%
Норвегія	0,098	0,121	0,128	0,172	0,138	0,160	0,159	0,167	0,167	0,156	0,197	0,200	0,183	87%
Болгарія					0,060	0,065	0,065	0,067	0,077	0,082	0,082	0,085	0,090	50%
Spain	0,109	0,105	0,105	0,106	0,108	0,110	0,115	0,123	0,146	0,163	0,179	0,203	0,223	105%
Italy	0,205	0,199	0,193	0,198	0,194	0,199	0,211	0,233	0,213	0,205	0,194	0,203	0,221	8%
США	0,082	0,086	0,084	0,087	0,090	0,095	0,104	0,107	0,113	0,115	0,115	0,117	0,117	42%

Уперше термін «вразливий споживач» з'явився в документах Євросоюзу на позначення окремої категорії споживачів із обмеженими можливостями. Незважаючи на вживання в документах і законодавстві ЄС, це поняття не має дефініції. Загальною ознакою під час визначення вразливих споживачів є їхня нездатність забезпечувати себе та свої сім'ї внаслідок об'єктивних умов нестачі фінансових коштів, яка може бути постійною або тимчасовою, і потреба в системі заходів підтримки з боку держави.

У більшості країн вразливі споживачі безпосередньо або опосередковано визначаються відповідно до зумовлених і прийнятих критеріїв, які встановлюють їхню вразливість. Існує кілька факторів для визначення категорій вразливих споживачів:

1) рівень місячного доходу на утримання житла – цей критерій використовується в більшості країн, де існує певна система економічної підтримки (електроенергія: Бельгія, Франція, Великобританія, Ірландія, Італія, Румунія, Словенія, Албанія, Боснія і Герцеговина, Сербія, МООН Косово; газ: Австрія, Бельгія, Франція, Великобританія, Угорщина, Ірландія, Італія та Румунія);

2) літні громадяни з установленим низьким доходом (електроенергія: Ірландія та Іспанія, Боснія і Герцеговина, Сербія; газ: Ірландія);

3) усі літні громадяни (електроенергія та газ: Великобританія і Ірландія);

4) домогосподарства з дітьми зі встановленим низьким рівнем доходу (електроенергія: Італія, Франція, Іспанія, Хорватія; газ: Італія);

5) усі домогосподарства з дітьми (електроенергія: Іспанія, Сербія; газ: Великобританія, Ірландія);

6) усі домогосподарства (електроенергія: Іспанія);

7) люди з обмеженими фізичними можливостями зі встановленим низьким рівнем доходу (електроенергія: Великобританія, Ірландія, Іспанія, Сербія; газ: Бельгія, Болгарія);

8) усі люди з обмеженими фізичними можливостями (Бельгія, Албанія, Боснія і Герцеговина);

9) споживачі з віддалених місцевостей;

10) безробітні (Албанія).

Варто зауважити, що рівень щомісячного доходу є найпопулярнішим критерієм. У деяких країнах такі групи споживачів, як домогосподарства з дітьми, люди з обмеженими фізичними можливостями та літні громадяни, мають право на підтримку, яка часто пов'язана з рівнем доходу. У низці країн (Болгарія, Угорщина) вразливі споживачі встановлюються Центрами соціальної підтримки в індивідуальному порядку. В Ірландії Комісія з регулювання енергетики, електроенергії та газу визначає три категорії вразливих споживачів: споживачі, які залежать від апаратури життєзабезпечення, що працює від електрики; споживачі з дефектами зору, слуху та опорно-рухового апарату; літні споживачі (старші 66 років). У Словенії системний оператор має постачати електроенергію й газ споживачеві в межах, розрахованих на підставі обставин життя та здоров'я конкретного споживача (вразливого споживача).

У законі про енергетику Угорщини під вразливим споживачем маються на увазі побутові споживачі, які потребують спеціальної уваги через соціальну диспозицію, визначену правовими нормами, або якісь інші особливі причини, щоб забезпечити їх електрикою і природним газом. Побутовим споживачам, які вважаються вразливими та мають статус нужденних чи недієздатних, надається захист, відповідно до спеціально передбаченого законодавства, у вигляді допомоги, призначуваної трейдерами або постачальниками електроенергії й природного газу в межах, детально визначених відповідними законодавчими актами. У польському законі «Про енергетику» вразливого споживача визначено як домогосподарство, кваліфіковане для отримання тимчасової / постійної допомоги згідно з вихідними положеннями соціального закону.

Загалом вразливого споживача можна визначити як особу, яка з об'єктивних причин, обумовлених соціальними або особистими факторами, що перебувають поза межами його контролю, не в змозі оплатити рахунок за електроенергію. Унаслідок несплати ці особи ризикують бути відключеними від електропостачання.

І на решті слід зазначити, що термін «вразливий споживач» застосовують не в усіх країнах, проте системи підтримки споживачів, які перебувають у скрутному матеріальному становищі або мають певні особливі потреби, наприклад інваліди, зазвичай існують. Організація подібних систем різниться і залежить від соціальної політики держави. Основними заходами в електропостачанні є такі: соціальні тарифи; знижки; нормативи з постачання безкоштовної електроенергії; державні пільги та субсидії; видача талонів або гарантійних листів; особливі регульовані ціни на електропостачання для певних категорій споживачів; гарантія невідключення; комбінації тарифних і нетарифних механізмів надання допомоги.

Низка країн має регульовані ціни на енергію для певних груп споживачів, переважно побутових. Деякі органи регулювання енергетики, зокрема ERGEG / CEER і ECRB, чітко заявили, що регульовані ціни спотворюють функціонування ринку, тому від них необхідно або відмовитися взагалі, або привести у відповідність до умов ринку. Регульовані ціни передбачають поступове зростання з року в рік доти, доки не буде досягнуто рівня ринкової ціни, щоб не було потреби в субсидіях. Необхідність захисту вразливої категорії побутових споживачів є беззаперечною, і це питання потрібно врегульовувати винятково шляхом застосування ринкових інструментів.

Європейський Союз не рекомендує застосовувати тарифні системи для захисту споживачів, адже це ставить під загрозу конкуренцію на ринку та призводить до дискримінації споживачів, тобто до перерозподілу коштів між певними категоріями споживачів. Разом із цим соціальні тарифи в чистому вигляді не заборонені, тому використовуються деякими країнами. Варто підкреслити, що соціальні тарифи роблять структуру цін непрозорою і перебувають у безпосередньому взаємозв'язку із ефектом перехресного субсидування. Із огляду на це споживачі й інвестори можуть отримати неправильні цінові сигнали від енергопостачальників. Основні правила соціального захисту мають орієнтуватися на потреби ринку. Важливим моментом є відсутність адміністративного втручання в природні механізми роботи енергетичного ринку й негативного впливу на конкуренцію. Однак тарифні рішення (регульовані тарифи для певних груп споживачів) з різних причин можуть бути єдиною можливим варіантом, принаймні протягом певного періоду.

Регулюючий орган і асоціація із захисту прав споживачів є двома основними інститутами щодо захисту прав споживачів на лібералізованому ринку електроенергії. Провідна функція регулятора із захисту прав споживачів передбачає тісну співпрацю регулятора з іншими національними організаціями, які відповідають за захист споживачів у вигляді відкритих і прозорих громадських консультацій відповідних органів. Подібна співпраця дає змогу обмінюватися інформацією й забезпечує розуміння того, чи є ціни обґрунтованими, легко і чітко зіставляваними, прозорими та недискримінаційними. У зв'язку з цим, одним із інструментів захисту прав споживачів на вітчизняному ринку може стати робота незалежного органу з питань споживачів в енергетиці, до повноважень якого належать розгляд скарг на дії електроенергетичних компаній і позасудове врегулювання спорів (здійснює розслідування і шукає способи розв'язання конфлікту). Організація діяльності такого механізму сприятиме розвитку довіри серед споживачів і їхній активній участі в роботі внутрішнього енергоринку.

Регулювання електроенергетики, як і будь-який інший вид державного регулювання, має розглядатися й набувати належного висвітлення у відповідних офіційних виданнях. Регулюючі органи мають публікувати свої рішення для забезпечення безпосереднього доступу учасників ринку до актуальної інформації. Для невеликих побутових споживачів особливу цінність становлять рішення регулятора щодо контролю за цінами на електропостачання, які можуть публікуватися або висвітлюватися в ЗМІ. Аналогічним чином, компанії – постачальники електроенергії, мають інформувати кожного споживача про порядок і умови обслуговування, а також про їхні зміни поштою, у ЗМІ та / або за допомогою публікацій у мережі Інтернет і надавати вільний доступ до такої інформації в своїх відділеннях.

Іншим інструментом у питаннях захисту споживачів може виступати створення енергетичної платформи для обговорень усіх гострих питань та проведення моніторингу. Цей інструмент може

допомогти у здійсненні демократичних обговорень існуючих проблем, що безпосередньо стосуються побутових споживачів; у прийнятті рішень, що допомагають майбутнім фахівцям набутти навичок для роботи в неурядових організаціях, а також у громадському та бізнесовому середовищі; у розробці програм, що спрямовані на інформування та навчання споживачів, допомогу в зниженні споживання енергії тощо. Наприклад, результати дослідження роздрібного ринку електроенергії ЄС [12] засвідчили, що споживачі в ЄС недостатньо мірою ознайомлені з багатьма аспектами ринку, зокрема зі споживанням, альтернативними тарифами й постачальниками, умовами договорів, правами споживачів та органами захисту прав споживачів. Окрім того, багато споживачів досі намагаються знайти й зрозуміти деякі елементи інформації, наданої в рахунках за електроенергію, а у великій кількості країн споживачі мають обмежений доступ до даних за своїми особовими рахунками. Таким чином, споживачам має надаватися більш придатна інформація, яка дає змогу брати активнішу участь у роботі ринку. І як справедливо визначено у роботі [13, с. 51] «моніторинг як інструмент управління дає змогу розглядати управлінську діяльність як низку проектних циклів, що допомагає з кожним умовним циклом підніматися на новий щабель якості та розробляти нові заходи на основі відкоригованої картини».

### Висновки і перспективи.

Здійснено аналіз світового досвіду щодо існуючих механізмів захисту прав споживачів на лібералізованому ринку електроенергії. Визначено, що у низці країн система підтримки споживачів із низьким рівнем доходу ґрунтується на застосуванні соціального тарифу, в деяких інших – установлюються програми підтримки (наприклад, у вигляді соціальної допомоги), що відзначаються загальним характером і не мають галузевої приналежності. Обґрунтовано, що тарифи мінімального споживання роблять структуру цін непрозорою і перебувають у безпосередньому взаємозв'язку із ефектом перехресного субсидування, що може призвести до неправильних цінових сигналів для споживачів та інвесторів від енергопостачальників. Із огляду на це важливим моментом у правилах соціального захисту є відсутність адміністративного втручання в природні механізми роботи енергетичного ринку.

Тому питання щодо захищеності споживачів під час реформування електроенергетичного ринку набуває особливої актуальності та потребує відповідного інструментарію, який би відповідав критеріям *aquis communitaire* щодо надання інформації, контрактних зобов'язань та якості послуг на електроенергетичному ринку національної економіки.

Зниження рівня споживання електроенергії – це найбільш ефективний спосіб зниження витрат для споживача. У статті 3 Директиви з електроенергетики та газу йдеться про те, що соціальна та енергетична політика, зокрема заходи з енергоефективності, можуть взаємодіяти для захисту вразливих категорій споживачів. Заходи енергоефективності мають бути складником політики добробуту. У зв'язку з цим свого подальшого дослідження потребує питання щодо зниження енергетичної бідності.

### Список використаних джерел

1. Як Україні перестати бути «банановою» республікою. URL: [http://vgolos.com.ua/articles/yak\\_ukraini\\_perestaty\\_buty\\_bananovoyu\\_respublikoju\\_246419.html](http://vgolos.com.ua/articles/yak_ukraini_perestaty_buty_bananovoyu_respublikoju_246419.html) (дата звернення : 04.03.2018)
2. Огляд діяльності та економічної ефективності лібералізованих (конкурентних) ринків зарубіжних країн (ОЕСР, ЄС, США, Росії) та динаміка ціноутворення на електроенергію. URL: <https://ua.energy/wp-content/uploads/2018/01/3.-Rynky-elektroenergiyi-ta-tsinoutvorennya.pdf> (дата звернення: 05.03.2018)
3. Підсумки-2017: електроенергія перетворюється на дороге задоволення. URL : <https://mind.ua/publications/20180112-pidsumki-2017-elektroenergiya-peretvoryuetsya-na-doroge-zadovolennya> (дата звернення: 05.03.2018)
4. Тарифи на електроенергію для домогосподарств України. URL : [https://Prezentatsia\\_optymizatsia\\_taryfiv\\_na\\_electro.pdf](https://Prezentatsia_optymizatsia_taryfiv_na_electro.pdf) (дата звернення : 06.03.2018)

5. Исследование функционирования розничных рынков электроэнергии для потребителей в ЕС, проведенное Европейским консорциумом оценки потребительских рынков 2010. URL: [http://ec.europa.eu/consumers/strategy/facts\\_en.htm](http://ec.europa.eu/consumers/strategy/facts_en.htm) (дата звернення: 06.03.2018)
6. Baron, S; Field, J. and Schuller, T. Social capital: Critical perspective. – Oxford University Press, 2000.
7. Delorme P., Dixon G., Huff C. A., Schierenbeck A. Investing in cities of the 21st Century: urbanization, infrastructure, and resources. – Harvard Business School research, 2011.
8. Витрати і ресурси домогосподарств України у I півріччі 2017 року – Статистична доповідь / Державна служба статистики України. URL: [http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat\\_u/publdomogosp\\_u.htm](http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publdomogosp_u.htm) (дата звернення: 10.03.2018)
9. Держстат: економіка України минулого року зросла вперше з 2012 року. URL: <https://economics.unian.ua/finance/1834754-derjstat-ekonomika-ukrajini-minulogo-roku-zroslo-vpershe-z-2012-roku.html> (дата звернення: 11.03.2018)
10. Глобальний аналіз базових макроекономічних показників України (2013–2016 pp.). URL : <http://publicaudit.com.ua/reports-on-audit/analiz-bazovykh-makroekonomichnykh-pokaznykiv-ukrayiny-2013-2016-rr/> (дата звернення: 11.03.2018)
11. Energy Efficiency Saving energy, saving money. URL : [http://ec.europa.eu/energy/efficiency/eed/eed\\_en.htm](http://ec.europa.eu/energy/efficiency/eed/eed_en.htm). (дата звернення: 09.03.2018)
12. Європейський Союз: інституційно-правові основи та функціонування : навч.-метод. посіб. / І. А. Грицяк, О. Ю. Оржель, М. Є. Чулаєвська та ін. ; за заг. ред. І. А. Грицяка. Київ, 2009. 188 с.

Статтю отримано: 06.03.2018 / Рецензування 06.05.2018 / Прийнято до друку: 31.05.2018

**Inna Samoilenko**

Ph.D. (in Economics), Associate Professor  
Department of Management and Administration  
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv  
Kharkiv, Ukraine  
E-mail: [samoilbox@gmail.com](mailto:samoilbox@gmail.com)

**Ключові слова:** добробут населення, тарифи, вразливий споживач, ринок електроенергії, соціальний захист споживача.

## SOCIAL ASPECTS OF THE COUNTRY'S NATIONAL ENERGY SPHERE DEVELOPMENT

### **Abstract**

**Introduction.** *The issue of consumer protection during electricity market reforming becomes of special urgency and requires the appropriate instrumentarium that would meet the aquis communautaire criteria as for providing information, contractual obligations and quality of services in the electricity market of Ukraine.*

**Purpose.** *of the article is to expand approaches to the definition of the category of vulnerable consumer; as a factor of effective reform of the countries energy sector in accordance with the standards and norms of European legislation.*

**Methods.** *During the research the following methods were used: economic and statistical (for analysis of the current state of Ukrainian households' income and expenditures); statistical (for a complex diagnosis of the current welfare population in Ukraine and the welfare of population in European countries; the cost and volume of electricity, affecting the socio-economic development of the country).*

**Results.** *The work analyzes the households' indicators on the level of material welfare as a factor reflecting the state of socio-economic development of the country and the provision of the population with tangible and intangible benefits. The world experience of existing mechanisms of consumer rights protection in the liberalized electricity market has been analysed.*

**Discussion.** *It is proved that the minimum consumption tariffs make the price structure non-transparent and have the direct interrelationship with the effect of cross-subsidization, which can lead to incorrect price signals for consumers and investors from energy suppliers. Considering this an important point in the rules of social protection is the absence of administrative interference in the natural mechanisms of the energy market. It is emphasized that it is the consumer's awareness of his rights, duties and the market data which lays the foundation for successful reformation and*

functioning of the electricity market and is the basis for ensuring energy efficiency and the economical use of energy resources.

**Keywords:** welfare of the population, tariffs, vulnerable consumer, electricity market, consumer social protection.

#### References

1. Ak Ukraїni perestaty buty «bananovoju» respublikoju [As to Ukraine to stop being the "banana" republic] (2018). Retrieved from [http://vgolos.com.ua/articles/yak\\_ukraini\\_perestaty\\_buty\\_bananovoyu\\_respublikoyu\\_246419.html](http://vgolos.com.ua/articles/yak_ukraini_perestaty_buty_bananovoyu_respublikoyu_246419.html) (accessed 04 March 2018)
2. Ogljad dij'al'nosti ta ekonomichnoi' efektyvnosti liberalizovanyh (konkurentnyh) rynkiv zarubiznyh kraїn (OESR, JeS, SShA, Rosii) ta dynamika cinoutvorennya na elektroenergiyu [Activities overview and economic efficiency of the liberalized (competitive) markets of foreign countries (OECD, the EU, the USA, Russia) and dynamics of pricing on the electric power]. Retrieved from (accessed 05 March 2018)
3. Pidsumky-2017: elektroenergiya peretvorjujet'sja na doroge zadovolennja [Results-2017: the electric power turns into expensive pleasure] (2018). Retrieved from <https://mind.ua/publications/20180112-pidsumki-2017-elektroenergiya-peretvorjuetsya-na-doroge-zadovolennya> (accessed 05 March 2018)
4. Taryfy na elektroenergiyu dlja domogospodarstv Ukraїny [Electricity rates for households of Ukraine]. Retrieved from [https://Prezentatsia\\_optymizatsia\\_taryfiv\\_na\\_electro.pdf](https://Prezentatsia_optymizatsia_taryfiv_na_electro.pdf) (accessed 06 March 2018)
5. Issledovanie funkcionirovanija roznychnyh rynkov jelektroenergiї dlja potrebitel'ej v ES, provedennoe Evropejskim konsorciumom ocenki potrebitel'skih rynkov 2010 [The research of functioning of the retail markets of the electric power for consumers in the EU conducted by the European consortium of assessment of the consumer markets 2010]. Retrieved from [http://ec.europa.eu/consumers/strategy/facts\\_en.htm](http://ec.europa.eu/consumers/strategy/facts_en.htm) (accessed 06 March 2018)
6. Baron, S.; Field, J. & Schuller, T. (2000). *Social capital: Critical perspective*. Oxford : Oxford University Press.
7. Delorme P., Dixon G., Huff C. A., Schierenbeck A. (2011). *Investing in cities of the 21st Century: urbanization, infrastructure, and resources*. Harvard : Harvard Business School research.
8. Struktura taryfiv na elektroenergiyu dlja naseleennja [Structure of electricity rates for the population]. Retrieved from <http://www.nerc.gov.ua/?id=15338> (accessed 10 March 2018)
9. Derzhavna sluzhba statystyky Ukraїny (2017). *Vytraty i resursy domogospodarstv Ukraїny u I pivrichchi 2017 roku – Statystychna dopovid'* [Expenses and resources of households of Ukraine in the I half-year 2017 – Statistical report]. Retrieved from [http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat\\_u/publdomogosp\\_u.htm](http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publdomogosp_u.htm) (accessed 10 March 2018)
10. Derzhstat: ekonomika Ukraїny mynulogo roku zrosla vpershe z 2012 roku [Gosstat: the economy of Ukraine last year has grown for the first time since 2012]. Retrieved from <https://economics.unian.ua/finance/1834754-derzhstat-ekonomika-ukrajini-minulogo-roku-zrosla-vpershe-z-2012-roku.html> (accessed 11 March 2018)
11. Global'nyj analiz bazovyh makroekonomichnyh pokaznykiv Ukraїny (2013–2016 rr.) [More globally analiz bazovyh makroekonomichnyh pokaznykiv Ukraїni (2013–2016 pp.)]. Retrieved from <http://publicaudit.com.ua/reports-on-audit/analiz-bazovykh-makroekonomichnykh-pokaznykiv-ukrayiny-2013-2016-rr/> (accessed 11 March 2018)
12. Energy Efficiency Saving energy, saving money. URL: [http://ec.europa.eu/energy/efficiency/eed/eed\\_en.htm](http://ec.europa.eu/energy/efficiency/eed/eed_en.htm). (дата звернення: 09.03.2018)
13. Grycjak, I. A., Orzhel, O. Ju., & Chulajevska, M. Je. (2009). *Jevropejskyj Sojuz: instyucijno-pravovi osnovy ta funkcionuvannja*. Kyiv.

Received: 03.06.2018 / Review 05.06.2018 / Accepted 05.31.2018

